

NEEKERI JA LÄÄKETIETEEN TOHTORI

Seppo Paananen väitöskirjaa voidaan pitää jonkin verran erikoisena. Hän ei juuri kehittele mitään omaa teoriaa, vaan kirjaa, mitä monikulttuurisuudesta ja rasismista on ennen häntä sanottu. Hän on tehnyt kolme pienimuotoista tutkimusta siitä, miten suomalaiset työmarkkinoiden portinvartijat suhtautuvat ulkomaisiin pyrkijöihin, ja tulkitsee näitä tuloksiaan aiemalla tiedolla.

Menikö oikein? Ei välttämättä. Yhtä hyvin voidaan sanoa, että väitöskirjojen määrän nopean kasvun aikana niiden yksi tyyppi voisi olla juuri sellainen kuin Paananen tuotos: verraten suppea, selkokielineen ja rajattu, mutta uusia näköaloja tuttuihin ongelmiin avaava.

Totta kai lukija saattaa olla tyytymätön Paananen tapaan käsitellä monikulttuurisuutta luettelomaisesti, mutta jospa se riittää hyvin juuri hänen tarkoituksiinsa? Ei kai sana luokittelu ole pujahtanut hänen alaotsikkoonsa vahingossa, vaan hän antaa sille tuoreen ja kiinnostavan merkityksen. Työnhakijoiden luokittelu erilaisten perusteiden varmaan teknisessä mielessä välttämätöntä, mutta siihen sisältyy aina piilevä ja usein avointakin rasismia, suosimista ja syrjimisistä, hyvien potentiaalisten työhön pyrkijöiden jättämistä työmaan ulkopuolelle mm. siksi, että he edustavat vähemmän arvostettua kansallisuutta.

Suuri julkisuus kuittasi Paananen työn yhdellä, tosin kiintoisalla huomiolla: työmarkkinoiden portinvartijat saattavat vaatia pyrkijöiltä hyvää suomen

kielen taitoa, vaikka itse tehtävät eivät sitä edellytäkään. Sanomatta taisi jäädä, että mitään selviä mittapuita kielitaidon hyvydelle ei ole, ts. niitä voidaan tarpeen tullen kiristää ja kiristää. Mieleen palautuu se aika, jolloin USA:ssa vaadittiin värillisiltä äänestämään pyrkiviltä lukulaitokoe ja etenkin etelävaltioissa heille tarjottiin ikivanhoja kaikkea muuta kuin nykykielisiä tekstejä, sellaisia joista valkoiset gatekeeperit itse eivät olisi selviytyneet.

Paanasella on kiintoisia pohdiskeluja rasismista, joka on mitä mutkikkain ilmiö. Oletetaanpa suomalainen mies, jonka tytär on kihloissa kenialaisen miehen kanssa. Saunassa hän saattaa sanoa naapurilleen leikkisästi: ”Tyttäreni on kihloissa neekerin kanssa...”. Työpaikan kahvipöydässä hän luultavasti kertoo asiasta käyttämällä harvinaisesti sanoja afrikkalainen ja kenialainen. Kun kvalitatiivista tutkimusta tekevä sosiologi haastattelee häntä, mies sanoo kuin ulkoa opetellun lauseen: ”Tyttäreni seurustelee kenialaisyntyisen lääketieteen tohtorin kanssa”. Puheessa on tosin sanoen helppo käyttää hyväksi sanojen monimerkityksisyyttä ja tilannesidonnaisuutta, ja tutkijalla, joka sattumoisin on kuullut nuo kolme repliikkiä, riittää miettimistä. Rasisti vai ei? Minkäasteinen rasisti?

Työmarkkinoiden portinvartijat luokittelevat läntisestä kulttuurista tulevat hakijat parhaiksi, kun taas idän ja etelän suunnasta Suomeen pyrkivät kelpaavat yksinkertaisimpiin töihin jos

niihinkään. Käytännön monikulttuurisuutta siis. Mono- ja monikulttuurisuutta, käyttääkseni Paananen omia sanontoja.

Jos työhönottaja itse lukee Paanasta, hän sanoo, että ammattitaito ratkaisee. Aivan niin, sen sanoo myös Paananen (s. 123). Pikaluokituksessa ei ammattitaitoa kuitenkaan kyetä tutkimaan.

Länsimaisten hakijoiden suosintaa kutsuttiin Norjassa 1980-luvulla valtiorasismiksi. Suosinta syntyi siten, että maa oli halukas ottamaan vastaan lähinnä sellaisia siirtolaisia, joista oli sille eniten taloudellista hyötyä. Näin kehitysmaiden kansalaisia syrjivä käytäntö syntyi ikään kuin itsestään, vaikka ketään ei muka syrjitty lähtömaan tai ihonvärin perusteella.

Totta kai Suomessakin on valtiorasismia, ja tulee olemaan. Sen saattaisi lopettaa työmarkkinoiden niin voimakas laajeneminen, että meillä alkaisi ilmetä todellista laajamittaista työvoimapulaa eri alueilla. Sen tulemiseen taas en usko, ennemmin pitäydyn vaikkapa Jeremy Rifkinin kirjassa Työn loppu, vaikka se ei tieteen kriteereitä täytäkään.

PERTTI HEMÄNUS

SEPPO PAANANEN
SUOMALAIKUUDEN ARMOILLA
ULKOMAALAISTEN TYÖN-
HAKIJOIDEN LUOKITTELU
HELSINKI: TILASTOKESKUS,
1999
152 s.